

Kristīne Kuzņecova, Bc.sc.soc.

Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Ernesta Foldāta piedzīvojumi Venecuēlā un dzeja par to

*Latvju āres atkal malis,
Priecāties un reizēm salis.
Tropu dzīvi redzu tādu,
Kādu šajās vārsnās rādu.*

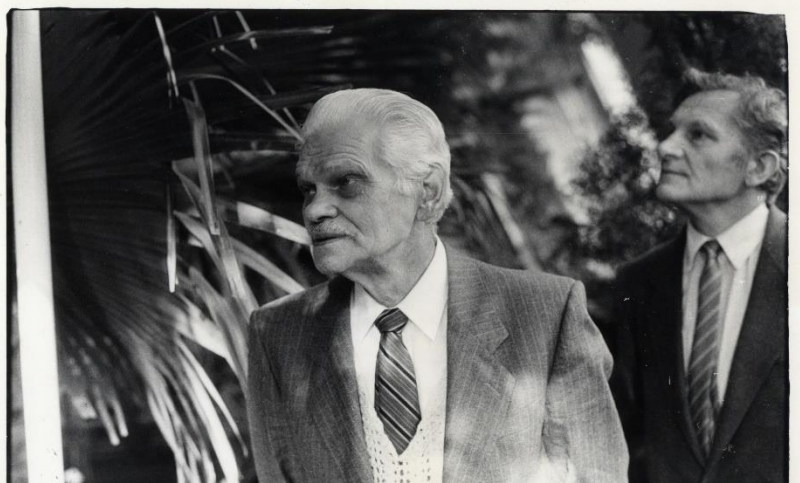

Latviešu botāniķis, orhideju pētnieks
Ernest Foldāts (LU Muzeja arhīvs)

Ar šādiem vārdiem ievada savu dzejoli par Venecuēlu, tās klimatu, dabu un cilvēkiem **Latvijas Universitātes Goda doktors**, Latvijas Zinātņu Akadēmijas Ārzemju Goda loceklis, Venecuēlas Centrālās Universitātes un Nacionālo parku institūta emeritētais profesors, orhideju pētnieks **Ernest Foldāts** (1925-2003). Dzimis Liepājā, 1948. gada oktobrī emigrējis uz Venecuēlu, kur no 1949. līdz 1954. gadam studējis bioloģiju **Venecuēlas Centrālajā Universitātē**. Pēc tās beigšanas turpinājis studijas tajā pašā universitātē, paralēli mācoties un izstrādājot doktora disertāciju Harvarda universitātē (ASV).

Apmeklējot Latviju 90. gadu sākumā, Foldāts bijis viesprofesors **LU Bioloģijas fakultātē**.

LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekciju telpās glabājas daudzi Foldāta radītie materiāli un gara darbi, tai skaitā apraksti par viņa dzīvi un piedzīvojumiem Venecuēlā un dzeja par to.

Profesors Ernest Foldāts un docents Alfons Piterāns LU Botāniskā dārza palmu mājā 1990. gada septembrī (LU Muzeja arhīvs)

Ernesta Foldāta piedzīvojumi

“1948. gada augustā, tikko iebraucis Venecuēlā, lai negarlaikotos nometnē, sāku iet no tās pa taciņu, lai apskatītu džungļus. Biju gan ticis brīdināts no čūskām, skorpioniem un upes krokodiliem, taču tas mani neaizkavēja.

Pēc neilga gājiena, takas malā piegāju tādām mazām kociņām, ar kļavas veida (gan lielākām) lapām, pilnu augļiem. Šie augļi man šķita it kā kafijas pupiņas, gan ar maziem violetiem punktiņiem, un tā kā taukainiem iekšā. Man vienmēr garšoja tā lēnām zobos sasmalcināt pa sagraudzētai kafijas pupiņai. Slēdziens bija. Ja šos augļišus sagraudzē, tiem jāklūst brūniem, un saprotams iekšā sausiem. Tā uzmanīgi vienu pagaršoju. Garša nebija slikta. Iebāzu kādus 10 kabatā, un staigājot, aiz gara laika, pa vienam tos sāku zelēt.

Parastā rīcinauga *Ricinus communis* augļi

Biju jau izšķīries, ka būšu botāniķis, un man plecā karājās augu prese. Neviena piedzīvojuša botāniķa mums līdz nebija, tā kā sataisīju gudru seju un botāniķi spēlēju es (citi botāniķi bija muļķāki vēl par mani). Ne vienreiz vien, kolekcionējot kādu augu, sataisīju nopietnu seju, minot: “Tas noteikti jākolekcionē, ļoti interesants, palīdziet lai eksponāts iznāk pilnīga, jāsameklē gan ziedi, gan arī jau gatavi augļi.”

Tā nonācām pie slaida, ap 20 metru augsta koka, ar zariem tikai pašā galā, un ar bagātīgiem skaistiem ziediem. Koka stumbram nebija vairāk kā kādi 20 centimetri diametra. Novērtēju savus spēkus, un nācu pie slēdziena ka, kaut arī kokam nav zari, tad tanī uzrāpties man ir pa spēkam.

Tad nu arī sāku spēlēt varoni. Viegli nebija, bet galā tiku. Bez steigas nolauzu vairākus zarus, un tad nu arī sākās. Jāmin, ka koka stumbrs ir caurs. Visas šīs koka ģints sugas – *Triplaris*

Taču reakcija pienāca naktī. Labi gan ka, kaut provizoriska atejvieta bija tuvu. Tur pavadīju vairāk laika kā gultā. Seklas, ko biju zelējis, bija no koka, kura vārds zinātniski skan *Ricinus communis*. Atminiet nu paši, kādēļ man naktī acu aizvērt neizdevās.

Otrs, botāniskais piedzīvojums man radās dažus gadus vēlāk, jau kā studentam. Kopa ar pedagoģiskā institūta (šodien universitāte) studentiem, starp kurām bija dažas tīri glītas meitenes, mēs no universitātes izbraucām kopēja ekoloģiskā, vienas dienas izbraucienā.

apdzīvo niknas skudras (saprotams toreiz to nezināju). Tās sāka mani (simtiem) nikni kost. Nezinu, vai vēl kāds kādreiz no šī koka steidzīgi rāpies zemē, taču domāju, ka manu rekordu pārspēt tam nāktos grūti.

Labi, ka tuvumā bija upīte, un man zem drēbēm peldkostīms.

Tas notika tā ap 60to gadu vidu, Jau lasīju lekcijas universitātē, un ekoloģisku studiju nolūkos biju izbraucis uz Venecuēlas Amazonu teritoriju. Bijām apmetušies teltīs, janomami cilts indiāņu nometnes tuvumā. Jāmin, ka šie ir primitīvākie Venecuēlas indiāņi. No skaitļiem atšķir tikai viens, divi un daudz. Viens no šiem indiāņiem, kas kaut cik runāja spāniski (bija braucis ar laiviniekiem-tirgotājiem pa Orinoko upi) bija cigarešu draugs, un nāca pie manis tās lūgt. Vienmēr viņam arī kādas iedevu, tā kā drusku sadraudzējāmies.

Venecuēlas indiāņu cilts janomami bērni

atkal bija klāt pēc cigaretēm, tam par to apjautājos. Viņš man izskaidroja, ka pēc iepūšanas degunā, tā uz īsu brīdi iesāpoties galva. Tad nu viņam prasīju: “Kādēļ tad viņi tādu jopo lieto?” Vīrs drusku padomāja, un tad man aizbāza muti. Viņš savos braucienos bija iepazinies arī ar

Viens no koku ģints Triplaris pārstāvjiem

Vienu nakti indiāņiem bija svētki. Ugunsкура gaismā redzēju, ka ar caura stiebra palīdzību viņiem (tikai pieaugušiem vīriešiem) pūš degunā jopo pulveri (no fermentētas Virola ģints koka mizas izgatavotu). Lielākā daļa no vīriešiem (ieskaitot manu draugu), pēc devas saņemšanas, īsu brīdi saķēra galvu.

Nākošā rītā, kad mans draugs

degvīnu. Redzi, viņš sacīja, ar jopo vispirms iesāpas galva, un pēc tam nāk prieki, bet ar jūsu šņabi, vispirms ir prieki un galva sāp vēlāk.

Indiāņi daudz augu lieto ārstniecībā, un saprotams, ka vienmēr ir interese šādus datus savākt, taču tas nav tik viegli, lai gūtu datus, kam tiešām varētu ticēt. Normāli gan indiāņu teritorijā kolekcionējot vienmēr mēģina noalgot kādu vecāku vīru, kam populārā ārstniecībā ir pieredze, taču ja viņam prasa par kādu augu, kam tas der, tad viņš pa visiem kaut ko izdomā, tā kā informācija ir šaubīga, kas ir vēl ļaunāk kā pilnīgs informācijas trūkums. Taču dažreiz var izpalīdzēties, un par svarīgiem ārstniecības augiem, gūt derīgu, ticamu informāciju.

Vienkārši neprasa nekā, tikai vāc augus. Agrāk vai vēlāk, indiānis domādams, ka arī mēs tos kolekcionējam medicīnālām vajadzībām, pats sāk prasīt, kam tad tāds augs der. Tad nu vienkārši kas jāizdomā, un pēc laiciņa tas pats augs jāvāc otrreiz. Ja indiānis no jauna paprasa, tad viņam par šo augu ir kādas zināšanas. Nu tikai tas vēl jāturpina kolekcionēt, it sevišķi, ja indiānis sāk šaubīties, ka tas augs tiešām der pateiktam. Agrāk vai vēlāk viņš pateiks. Mēs nu gan šo augu tādai vajadzībai, kā jūs sakāt, nelietojam, jo tas der tam un tam. Nu ir ticams dats rokā, ko vērts atzīmēt.

Jopo pulveris

Margaritas sala (Venecuēla)

Bieži vietējie iedzīvotāji netic, ka augi tiek vākti herbārijam un ekoloģiskām studijām. Tie domā, ka tos vāc medicīniskām vajadzībām. Vēl esot studentam, kolekcionēju Margaritas salas kalnos. Ejot atpakaļ uz nometni, iegriezios tādā mazā veikaliņā, lai nodzertos. To apkalpoja veca māmiņa. Noskatījās uz manu augu presi, un noprasīja, kam tad tie augi

īsti der. Mēģināju viņai ieskaidrot, ka mums Karakasā ir herbārijs, ka studējam Venecuēlas floru. Māmiņu tas neapmierināja, un tā vienkārši noprasīja: “Flora vai neflora, saki man, kam īsti tās “monte” (zāles) der?” Beigās večiņa kļuva tīri dusmīga un man sabrēca: “Ko jūs man stāstiet? Jūs jauns cilvēks, visu dienu pavadījāt saulē, kalnos (bija jau mani ievērojusi no rīta). Tagad man nu mēģināsiet stāstīt, ka augi domāti trušu barošanai!” Tā arī draugi nešķīrāties, jo māmiņa bija apvainojusies, domājot, ka tai savus noslēpumus negribu atklāt.

Studējot jūras aļģu ekoloģiju, agara iegūšanai Venecuēlā, industriālā apjomā, ilgu laiku tiku saukts par “dullo profesoru”. Jo kā citādi var saukt cilvēku, kas periodiski brauc uz jūrmalu, kur ierīkojis laboratoriju, kam ir laba laiva ar motoru, kas nenodarbojas ar kontrabandu, lai gan atbrauc ar smago vāģi, kam aizmugurē 4 riteņi (jāmin, ka drošības dēļ, tik viegli neiesēžas smiltis, un ja pārdur kādu riepu, tad vēl vienmēr var braukt ar kādu tukšu aizmugurē, vai to pārmainīt uz priekšu). Kā saprast, ka viņam līdzī nav ne tīkls, ne makšķere, ne zemūdens šautene zivīm. Savāc nekam nederīgus jūras augus (dažreiz lienot ar akvalangu), tos žāvē, sver un nez ko dara. Tad aizbrauc, lai pēc divām nedēļām atkal atgrieztos, un darītu to pašu no jauna. Taču tādām jābūt dulnam. Tanī pat laikā Nacionalā Guardija, kas apsargā jūrmalu, mani uzskatīja par kontrabandistu. Mani “ķēra dažādos laikos”. Taču beidzot gadījās kāds virsnieks, mans skolnieks no kara akadēmijas (kur arī lasīju lekcijas par jūras ekoloģiju), kas mani pazina, un saprata, ka neesmu kontrabandists. Pēc tam mani lika mierā, un tieši otrādi, palīdzēja kur vien varēja.”

Dzejolis par dzīvi Venecuēlā

Brīv Jums ticēt, brīv neticēt

Šīto pantu rīmētājs

Diletants vēl gaužām vājš,

Nedzenas tas pakaļ slavam,

Rīmē tikai priekam savam.

Vēlētos pie mums Jūs sveikt,

Taču pienākums man teikt,

Kādas briesmas tropos mīt

Ko Jums būs tur sagaidīt.

Karstos, mitros džungļos svīsti.

Izbadējies apkārt klīsti.

Malārijas drudzī kraties.

*Visur briesmām acīs skaties.
Tīģeri tur ielās staigā.
Kokos maitu ērgļi klaigā.
Trūkst mums ūdens, nav mums dušas.
Bariem lido ce-ce mušas.
Izsalkuši kanibāli
Tvarstīs Tevi tā kā cāli.
Kāro viņiem ģīmji bāli.
Nevaj'g piparu ne sāli.
Moskīti tur uzbrūk bariem,
Asinis sūc snuķiem gariem.
Visu sulu ārā raus.
Tā kā piepe kļūsi sauss.
Mērkaķi ar biezu spalvu.
Met ar kokosiem pa galvu.
Blondas meitas ķer un skauj.
Biezoknī sev līdzi rauj.
Iedzimtās tur melniem matiem,
Kaisliem, ugunīgiem skatiem.
Ziemeļniekiem klāt tās skaujas.
Mīl, un pašas mīlēt ļaujas.
Jūtu, Tu sāc ausis spicēt.
Negribi man lāgā ticēt.
Taču dažreiz melst der niekus,
Varbūt, ka tas rada priekus.*

Šo dzejoli Ernests Foldāts sarakstījis Rīgā, 1990. gada 9. novembrī un papildinājis ar parakstu: "Arī zinātniekam tiesība pasmaidīt. Atceries mani arī no šīs puses." [LU Muzejs](#) mudina savus apmeklētājus, interesentus, zinātnes un vēstures entuziastus, LU darbiniekus, studentus, un arī visus citus, attīstīties daudzos dažādos virzienos, būt gan nopietniem dzīves pētniekiem, gan jautriem māksliniekiem, gan centīgiem sportistiem. Būt jebkam, kas vien Jums ienāk prātā, un pilnā sparā izbaudīt dzīvi un visas tās sniegtās iespējas, kā to darīja Ernests Foldāts.